

מאזרזת השבת

עם "מאזרזת הפרשה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 5-8

שע"י המכון התורני ירושלים

ישב - תשפ"ג | גליון מג | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

ביקש יעקב לישוב בשלוח

ויסורים, מיעוט עולם הזה, בזה נבנה האדם, שכפי מיעוט הנאות וקורת רוח מהעולם הזה, כן נעשה כלי לקבל שפע והשגה רוחנית. [והיינו שאין זה רק כ"שכרי על היסורין, שאז לכאורה היה די ביסורין הקשים שעבר על יעקב עד הנה. אלא התחדש כאן ליעקב שמיעוט עולם הזה הוא תנאי הכרחי וקיומי בהשגת הרוחניות].

וכן בנוגע לכלל ישראל כתוב (דברים ח, א) "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן". ארבעים שנה של 'ויענך וירעיבך', יום יום, שאין הם יודעים מה יהיה למחר לזון את בני ביתם וילדיהם. וכן בכל הדורות כל היסורים והצרות שעברו על בני ישראל. כל זה היה זה בכדי לבנותם.

וכמבואר בריש פרשת נצבים, "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם" (דברים כט, ט). ופירש רש"י, היסורים מציבין אתכם ומקיימין אתכם לפניו" (רש"י שם). היסורין מקנים לישראל בנייה ויציבות רוחנית.

*

"אף חכמתי עמדה ליי" (קהלת ב, ט). א"ר אחא, אמר שלמה, כל תורה שלמדתי באף נתקיימה בי בזקנותי" (מדרש זוטא קהלת וילקוט שמעוני רמז תתקסח).

ביאר הסבא מקלם, כשלומד האדם תורה מתוך קושי ויסורים, שעה שחרון אף רוחף מעליו, הרי שבכוחו להשיג בכך מעלות גדולות ונשגבות, למעלה למעלה מן ההשגות אשר בכוחו להשיג מעסק התורה הנעשה מתוך שלות הנפש והרחבת הדעת.

את המעלות הגדולות זוכה אדם דוקא להשיג שעה שהוא מתגבר על הצרות האופפות אותו ועובד את בוראו מתוך הדחק - 'באף'.

ומשום כך אין הקב"ה מניח לצדיקים שלוח בעולם הזה, לפי שיקר בעיני ה' עבודת ה' הנעשית מתוך קושי ויסורים, כי על ידם ובכוחם מגיע האדם למדרגות גבוהות ונשגבות. ועל דרך זה פירש האדמו"ר מקוצק את דברי התנא באבות (ב, ד): "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה", שמא ואולי חפץ הקב"ה יותר בתורה שלך מתוך ה'לא תפנה', שעה שאין לך פנאי ושלוח והרחבת הדעת אלא מתוך דחק ויסורים (דרכי מוסר).

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (בראשית לו, א). פירש רש"י: "ועוד נדרש בו 'וישב', ביקש יעקב לישוב בשלוח, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישוב בשלוח, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלוח בעולם הזה". ותמהו המפרשים, שהרי מותר לצדיקים לבקש שיהא להם טוב גם בעולם הזה, וכן אמרו חז"ל בהוריות (י, א) "אטו צדיקים אי אכלו תרי עלמי מי סני להו", היינו האם צדיקים שיורשים שני עולמות שונאים זאת, וכבר ראינו צדיקים שזכו גם לעולם הזה, ואם כן למה נתבע יעקב על כך וקפץ עליו רוגזו של יוסף. ועוד קשה, שבמדרש מפרש שהשטן קטרג ואמר "לא דיין לצדיקים" וגו'.

ומבאר ב"טעם ודעת", שיעקב אבינו לא ביקש חיי רווחה ועושר בעולם הזה, אלא רק לאחר שעברו עליו הרבה נסיונות עם עשיו לבן ודינה ביקש שהקב"ה לא ינסה אותו יותר כדי שיוכל לישוב בשלוח לעבוד את השי"ת לתקן לעצמו עולם הבא. ועל זה השיב לו הקב"ה, איך אפשר לבקש חיי שלוח בלי נסיונות, והרי צדיקים זוכים לחיי עולם הבא דוקא על ידי נסיונות, היינו על ידי קטרוג השטן, וזה שמפרש במדרש שהשטן אומר לא דיין לצדיקים וכו', שאמנם זה רצון הקב"ה לנסות את האדם, אבל התפקיד ניתן לשטן לנסות גם הצדיקים והקדושים כדי להעלותם ממדרגה למדרגה, וכשמתגברים ומנצחים בנסיון עולים עד שמתקרבים מאד לאלקינו ית"ש.

על זה הדרך הובא בשם הגרי"ד פוברסקי, דהנה יש להבין ענין בקשת המנוחה של יעקב אבינו, שהלא בודאי כי מבטו ומגמתו של יעקב אבינו בעולם הזה, היה אך ורק בבקשת השלימות האמיתית, והרי כבר ביאר הרמח"ל ב'מסילת ישרים' (פרק ט) "כי האדם לא למנוחה הוא בעולם הזה, אלא לעמל וטורח", והיינו רק על ידי שהאדם מוותר על תענוגי עולם הזה, ומתייגע בעבודתו יתברך, על ידי זה נבנה האדם ומשיג את שלימותו. ובהכרח יש להבין, כי בקשתו של יעקב היתה רק לנוח מן הצרות המרובות שעברו עליו, ואף גם כנגד בקשה זו אמר לו ה', לא כך הדרך להבנות, רק על ידי צרות

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו" (בראשית לו, א). "מכאן אמרו, אל יעמוד אדם אלא במקום אבותיו, כדי שתהא זכות אבותיו מסייעתו, שכן יצחק לא דר אלא במקום שדר אברהם, וכן וישב יעקב בארץ מגורי אביו" (ספר בראשית רבתי).

המכון התורני (ירושלים יפ" 208 קומה 3; א-ה בין 9:00 ל-18:00) מציע שירותי הקלדה, הגה"ה, עריכה, עימוד ועיצוב ברמה מקצועית לספרי קודש, חוברות, עלונים. לפרטים: 0504108058. בענייני העלון נא לפנות לעורך שיח"י: 0527145386; להערות והארות: yoelf@asiatec.co.il

פרפראות קצרות לפרשת וישב

ראובן היתה בגדר תשובה שלמה, היינו שלא מצא לעצמו שום מקום ומציאות בעולם על ידי החטא. והוא מביא בשם זקנו בעל החידושי הרי"מ לבאר בזה את הגמרא במסכת מכות דף יב ע"א דלעתיד לבוא יברח השטן לבצרה ויחשוב שינצל מזה כי זה עיר מקלט, אך לא ידע שרק בצר קולטת ולא בצרה. ובאמת מה ההבדל בין בצר לבצרה? כי כאשר בעל התשובה יודע באמת שעל ידי החטא אין לו שום מקום אז הקב"ה בכבודו ובעצמו נותן לו מקום כנאמר בפרשת משפטים "ושמת' לך מקום אשר ינוס שמה", וזה בצר ותוקף שניתן לבעלי תשובה, אבל אם הוא סומך על זה ואומר הרי עשיתי תשובה אז בודאי יתכפר לי זהו בצרה, היינו שסומך על המקום אליו הוא בורח ואז אין המקום קולט. ורמז לדבר מה שכתוב בדברים פרק ד פסוק מג "את בצר במדבר בארץ המישר לראובני", כלומר אם אחרי החטא הוא בעיני עצמו כמדבר שאין לו מציאות עצמית אז בצר היא קליטה עבורו. [והוא מוסיף עוד, שבודאי חוטא גמור באמת אין לו מקום, אבל ראובן באמת צדיק היה ורק במקרה בא החטא לידו ואף על פי כן לא מצא מקום לעצמו, ולכן יש לו קליטה, וזה הרמז במה שכתוב "בארץ המישר לראובני", שאף שהיה צדיק אך כיון שאחר החטא נעשה כמדבר בכך זכה להורות תשובה לדורות ולכן העיר מקלט הראשונה נזכרת בתחומו].

יעקב אבינו אמר ליוסף כששלח אותו לאחים, "לך נא ראה את שלום אחיך" וגו'. אמר על זה החידושי הרי"מ מגור בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא שרמז לו יעקב במילים אלו שמהראוי שיעשה עמהם שלום, וזה מה שסיים יעקב ואמר "והשיבני דבר", דבר בראשי תיבות דבה רעה, וכוונת יעקב היתה שיוסף יתקן את הדיבה רעה שהוציא על אחיו. ולפי זה הוא מפרש מה שכתוב בפרשת ויחי אחרי מות יעקב אבינו עליו השלום וקבורתו, שאמרו האחים ליוסף "אביך צוה לפני מותו כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך" וגו', ולכאורה קשה היכן מצינו שיעקב ציוה כן? ובאמת רש"י שם כותב ששינו בדבר מפני השלום כי לא ציוה יעקב כן משום שלא נחשד יוסף בעיניו. אבל לפי המבואר אכן כך היתה בקשה של יעקב ליוסף, ואמנם באותו זמן האחים לא ידעו ממנה אבל זה נודע להם סמוך לפטירת יעקב, דאין סברא שיאמרו שקר גמור, אלא שכך הם פירשו את שליחות יעקב ליוסף לראות את שלומם.

עוד בפרשה, "וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור וגו' הילד איננו ואני אנה אני בא". מביא ה"שפת אמת" את המדרש הידוע דראובן פתח בתשובה תחילה ולכן הושע הנביא שהיה משבטו פתח גם כן בתשובה ["שובה ישראל עד ה' אלקיך" וגו']. מבאר ה"שפת אמת" שהתשובה של

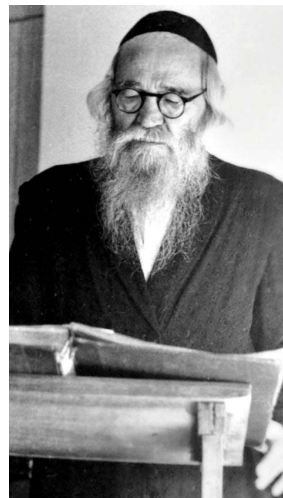
זכרון לצדיקים

כ"א כסלו תשכ"א : הגאון רבי צבי פסח ב"ר יהודה לייב פראנק זצ"ל רבה של ירושלים

כאשר היה צריך לצאת החוצה, הלך מקצה החדר לקצה השני שליד הפתח, מהלך של כחמישים פסיעות, כשגמרא פתוחה בידו והגה בה, ליד הדלת הניח את הגמרא על מדף שהכין במיוחד למטרה זאת, ויצא מהחדר. בשובו לבית, מיד בעברו על מפתן הבית, לקח את הגמרא והחל ללמוד. הוא חס על הרגעים הספורים של ההליכה מקצה החדר עד קצהו!

"אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה"

מסירות נפש נפלאה לתורה ראו בני ירושלים אצל רבם הגאון רבי צבי פסח פראנק. בשנת תש"ח רעמו תותחי הלגיון הירדני, ומטר של פגזים ניתך על ירושלים. בני העיר מיהרו לרדת למקלטים כדי למצוא מחסה מאש האויב. רבה של ירושלים רבי צבי פסח פראנק, ירד אף הוא למקלט, וישב בפניה כשהוא רכון על תלמודו. צפופים ישבו האנשים, כשבחוץ שריקות פגזים ורעמי התפוצצויות המולת ההתרגשות הרבה בקרב הסובבים גרמה לרב הפרעה בלימודו, משום כך קם, וביקש לעזוב את המקלט כדי לשוב לביתו - שם יוכל ללמוד ללא הפרעה. "רבינו" - טענו נגדו יושבי המקלט - "סכנת נפשות היא לעזוב את המחסה הבטוח". "התורה" - אמר רבי צבי פסח - "מגינה ומצילה!" אמר, ועלה לחדרו. ישב הרב בחדרו ולמד בשקידה נפלאה. לאחר

רבינו הגדול מיום עמדו על דעתו לא פסק פומיה מגירסא, הוא למד תורה לשמה ועמל בה במסירות נפש וזכה לדברים הרבה, עד שנעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והשקה עדרי צאן קדשים ממימיו אשר מן המקדש הם יוצאים. נוהג היה לייחד את יום השבת ולקדשו רק לתורה ולעבודה. מדי שבת בשבתו ומדי מועד במועדו, בעת רעוא דרעוין, היה מנהגם של יקירי ירושלים וסגוליה, להכנס לבית רבינו ליהנות מזיו תורתו וחכמתו בשבת אחים גם יחד. ממרחקים היו נוהרים לביתו גדולי תורה, ראשי דינא וראשי מתיבתא, בהם עשרות גדולי תורה פליטי חרב מרוסיה ושרידי השואה מפולין, אשר בצל קורתו מצאו מנוחת אמת ואמונה מנוחת שלום ושלוה, אוזן כרויה ולב שומע, לב חכם ישכיל פיהו, ומאידך היו באים תלמידי ישיבות בני תשחורת, אשר באו להתבשם מריח ניחוחה של תורה, מלהט הויכוח ההלכתי ומהאווירה הנשגבה ספוגת ההוד. (מתוך הקדמת "הא צבי" עה"ת)

גודל התמדתו

בספר "משואה לדור" מסופר על גודל התמדתו של הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל. ובין היתר מסופר שם: בביתו היה לו חדר גדול שבקצהו ישב והגה בתורה יומם ולילה.

זמן מה פגע אחד הפגזים בבית, ורסיסים ממנו חדרו בעד התריסים לחדרו של הרב, אולם הרב אשר היה שקוע בעיונו לא שמע ולא ראה דבר... כמדומה לי סיפר הרב לאחר מכן - כי הבחנתי באורות שריצדו בחדר... (פניני משה)

*

◆ מדבריו:

הקובע מקום לתפילתו

"כל הקובע מקום לתפילתו וכו' וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו" (ברכות ו, ב). בספר "הר צבי" להגרצ"פ פראנק זצ"ל הקשה, שלכאורה מה הקשר בין קביעת מקום לבין מידת הענוה? וכתב לבאר, שרבים האנשים שאינם נשאים בקביעות באותו בית כנסת משום שמרגישים עצמם נפגעים מהגבאי או מאיזה מתפלל, וא"כ זה שקובע מקומו שם עד יומו האחרון מוכיח על מידתו שהוא עניו וחסיד ונוח לבריות. (פניני אגדות חז"ל).

*

עולם הזה - דירת ארעי

"זאת התורה אדם כי ימות באוהל" (ויקרא יט, יד) על ביתו של אדם כאן בעוה"ז במקום חיותו נאמר "אדם כי ימות באהל", ולענין מקום מנוחתו לאחר פטירתו מן העולם כתוב "כי הולך האדם אל בית עולמו" (קהלת יב). יש כאן רמז, כי האדם בעולם הזה הוא כחי בדירת ארעי, כי אהל אינו בית קבוע אלא אהל ארעי, אבל האדם הולך אל בית עולמו, ביתו הקבוע אשר בנה לו האדם בתורתו ובמעשיו הטובים, שהוא ביתו הקבוע.

מדברי הרב בספרו "הר צבי" על פרשת השבוע - וישב

לכאורה שתי הדרשות הללו סותרות זו את זו, למה פחד יעקב אבינו שיראה גיהנום משום שמת אחד מבניו בחייו, למה לא אמר שמכיון שנגזרה גזירה על המת שישתכח מן הלב, אם כן מזה גופא שיוסף אינו משתכח מלבו והוא ממאן להתנחם עליו מוכח שיוסף עדיין חי, ואם נאמר שזוהי אינה הוכחה, משום שיתכן שבאמת יוסף כבר מת, ומה שאינו משתכח מלבו אע"פ שנגזרה גזירה על המת שישתכח מהלב, אבלותו אינה על עצם מיתתו, אלא על זה שבגלל מיתתו של בנו בחייו עתיד הוא עצמו לראות גיהנום, א"כ למה אומר המדרש בתחילה שהטעם שהוא מיאן להתנחם היה משום שאין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת.

ונראה לומר, דהלא ידוע שנגזר שיעקב אבינו יצטער ויתאבל על יוסף במשך כ"ב שנים בגלל כ"ב שנים שביטל מצות כיבוד אב ואם, ולפי"ז י"ל שבאמת הטעם האמיתי שבגללו מיאן יעקב אבינו להתנחם, היה משום שאין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, ולא משום ראיית גיהנום, דהלא באמת מכיון שלא מת יוסף בחי יעקב, לא ראה יעקב אבינו גיהנום, אבל יעקב אבינו לא תלה את סיבת אבלו התמידי בכך, כי אם היה תולה כך, שוב לא היו אבלו וצערו במשך כ"ב שנים הללו מספיקים כדי לכפר על ביטול מצות כיבוד אב

"וַיַּחְלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאָחָיו וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ"

(בראשית לו, ה).

אהבת ישראל אפשר ללמוד משבטי ישראל. לגבי יוסף נאמר בפרשתנו "וישנאו אותו" ואח"כ נאמר "ויסופו עוד שנוא אותו", הם הוסיפו עוד מעט שנואה כשהחליטו כי מותר. [כין אף בשעת מחלוקת הם לא שכחו את אמת המידה, לא עברו את הגבולות ולא הפריזו בשנאתם.

האדם חייב לשבר את היצר המפתה אותו להיות נוטר שנואה, כי מלבד חיובו של כל אדם להתנהג כמדות טובות ולגרש מהלב כל רוח של נקימה נטירת ושנואה ח"ו, זולת זה, כל קפיידא וכל מחלוקת וכל שנואה גוררת אחריה ביטול תורה ביטול תפילה ולשון הרע, וחוב קדוש הוא להתרחק מזה.

✦

"וַיִּקְמוּ כָל בְּנָיו וְכָל בְּנֵיהֶם וַיִּמָּאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר בִּי

אָדָר אֵל בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה" (בראשית לו, ז).

פירש רש"י, אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי, סימן זה היה מסור בידו מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבניו בחייו מובטח אני שאינו רואה גיהנום.

לחירות, ועוד למה בתחילה אמר שיוציאוהו מהבית הזה, ואילו בסוף אמר כי שמו אותי "בבור", ואמר שיש שני מיני אסירים, יש אסיר שהושיבוהו בבית הסהר, בגלל חשד עבירה מסויימת, ויושב שמה עד שיתברר דינו או עד שישלים זמן המאסר שנגזר עליו, אבל אסיר שאינו חשוד בעבירה מסויימת, אלא שהמלך ציוה לאסרו משום שלא מצא חן בעיניו, אין גבול וקץ למאסרו, ואין תקוה שיסתיימו ימי עניו ומרודו. וזהו ביאור הכתוב, שיוסף הושב בבית הסהר במקום אשר "אסירי המלך אסורים", "ויהי שם בבית הסהר", כלומר שנגזר עליו להשאר שם עולמית, לכן בקש יוסף "והוצאתני מן הבית הזה", כלומר, איננו מבקש שחרור וחירות להוציאני מבית הסהר לגמרי, אלא בקשתי היא להוציא אותי מן הבית הזה שבו יושבים אסירי המלך ללא דין ומשפט, ולהעבירני לבית הסהר הרגיל ששם יעמידוני למשפט, ואקוה ששם קרובה צדקתי להגלות וישועתי קרובה לבוא. אותו רב סיים את דבריו בבקשה, שגם הוא מבקש שיעבירוהו מכאן למקום אחר ששם יועמד לדין, ואז יתברר שאין לו שום עוון כיוסף בשעתו. דבריו מצאו חן בעיני השר, והוא חתם מיד על צו שחרור מוחלט.

ואם, לכן מן השמים סיבבו כי "ויאמר", שיעקב אבינו יאמר ויתלה סיבת אבלו התמידי בזה, "כי ארד אל בני אבל שאולה", בגלל ראיית הגיהנום, ולא בגלל שאין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת.

"וַיִּקַּח אֶדְנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיְתִנְהוּ אֶל בֵּית הַפֶּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר אֲסוּרֵי [אֲסוּרֵי] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי שָׁם כְּבֵית הַפֶּהַר" (בראשית

לפ, ב)

הרב מראדין סיפר, שהיה נוכח אצל הגאון רבי חיים עוזר כשרב ידוע סיפר מה שבדידיה. הוה עובדא, שהעלילו עליו עלילה והושיבוהו בבית הסוהר ללא דין ומשפט, ואחרי השתדלות גדולה קבל רשות להתייצב לפני השר לדבר עמו משך עשרה רגעים בלבד, אמר לו הרב שהוא רוצה לומר משהו על אודות האסיר היהודי הראשון. אמר לו השר הרי זהו יוסף, ואמר שיש לדקדק בפסוק הנ"ל, שלכאורה המלים "ויהי שם בבית הסהר" מיותרות, שהרי כבר כתוב שנתנוהו אל בית הסוהר, וממילא מובן שהיה שם, וגם יש לדקדק מה הכוונה במה שכתוב "מקום אשר אסירי המלך אסורים", וגם יש לדקדק במ"ש לקמן (מ, יד): "כי אם זכרתני אתך וגו' והוצאתני מן הבית הזה כי שמו אותי בבור", למה ביקש רק שיוציאו "מהבית הזה", ולא ביקש שיוציאוהו בכלל

מאורות החנוכה

סגולת נרות חנוכה

עושה מצוה, היינו שעל ידי מצות נר חנוכה זוכים לנחת ומנוחה. (עקידת יצחק אות יז)

ע"י נרות חנוכה זוכים לב' בחינות האש ולגאולה שלימה איתא (ע"י בני יששכר כסלו טבת מאמר ב אות טז) שנה חנוכה היא הכנה להגאולה העתידה, ואולי הטעם הוא כי טבע הנר מלבד שהוא שורף את השמן, הוא ג"כ מאיר, ואפשר שזהו שאמרו חז"ל (ע"י סוכה נב, א) שלעתיד יהיו שני משיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, משיח בן יוסף הוא שטנו של עשו, הוא ישרוף ויכלה את כל המעיקים לשכינה הקדושה, ויכרית זרעו של עמלק וכל שונאי ישראל, וכאמרם ז"ל (ב"ב כג, ב) אין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף, כי הוא יסלק את כל החשכות שמבדילים בין האור הגדול, ועל ידי זה יתגלה האור הגדול של משיח בן דוד. ואולי זהו הענין שהראשון נקרא פרץ על שם "מה פרצת עליך פרץ" (בראשית לח, כט), ואח"כ יצא זרח (שם, ל), שיזרח אור לישרים האור הגדול שאנו מקוים בב"א.

ולשניהם נוכל לזכות על ידי הנר חנוכה, בזכות הנרות נוכל לשרוף ולבער כל המעיקים כטבע האש, כמאמר הכתוב (תהלים צז, ג) "אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו", וכן נוכל לזכות לאורו של משיח. (עקידת יצחק אות ח)

בשעת הדלקת הנרות אפשר לפעול נסים

כתב הרמב"ם ז"ל 'ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה וילילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס', היינו שבשעת קיום מצות הדלקת הנרות מסוגלים לפעול נסים, כי נתעורר אז עת רצון למעלה, כמבואר בספה"ק בני יששכר (כסלו טבת מאמר ב אות י) וכן הובא בספה"ק ישמח ישראל (חנוכה אות כח) שבחנוכה יש מקום לעורר פקידת עקרים ועקרות, כמו בראש השנה שהוא יום פקידה (ר"ה י, ב).

(כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר שליט"א)

בהדלקה זוכים להמשיך רפואה לגוף ולנפש

בהדלקה זוכים להמשיך רפואת הנפש ורפואת הגוף, שיהיה בבחינת חי, היינו שאם זוכה לקדש ולטהר המוח, וחושב מחשבות קדושות, ועובד השי"ת בטהרה, נעשה דבוק ומקושר בחי החיים, כמו שנאמר (דברים ד, ד) "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", זוכה להיות בבחינת "חיים כולכם היום". (ישמח ישראל אות כח)

ע"י נר חנוכה זוכים לנחת ומנוחה

על ידי נר חנוכה מתנוצץ אור של ששת ימי בראשית הטמיר ונעלם מכל שכל אנושי, ועל ידי זה זוכים להשפעות טובות, וכמו שאמרו חז"ל (שבת כב, ב) 'הנחה'

מאזרחת הכרישה

”וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן” (בראשית לו, א)

עיקר ההצלחה בעבודת ה' הוא דוקא כשנמצא במצב של קושי ויגיעה

”ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוה. אומר הקב”ה: 'לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה'” (כ”ר פד, ג ומובא ברש”י בפסוק ב).

מדברי חז”ל אלו מבואר, כי יעקב אבינו – הוא בעצמו היה הגורם לכל הצער והצרות שהתגלגלו עליו במשך השנים הבאות. מכירת יוסף, האבל במשך כ”ב שנה, והירידה למצרים היו מכיון שביקש לישב בשלוה.

וצריך להבין מדוע היתה תביעה גדולה כל כך על יעקב שביקש לשבת בשלוה, והרי ודאי שמה שחפץ לשבת בשלוה לא היה כפי שאנחנו בדעתנו מכנים 'שלוה'. כוונתו לא היתה למנוחה ולהליכה, אלא ודאי שהכוונה של יעקב אבינו היתה לשלוה ולמנוחת הנפש בצורה שיוכל ללמוד ולעבוד את ה' ביתר שאת ועוז. ואם כן תמוה מדוע נתבע ונענש על כך, שהרי לכאורה הבקשה שלו היתה בקשה נכונה, הוגנת ורצויה.

ובפשטות הכוונה היא, שאמנם ודאי שמה שיעקב אבינו ביקש שלווה, כל מטרתו היתה למען לימוד התורה ועבודת ה', אבל מהשמים הראו לו כי עיקר ההצלחה בתורה ובעבודת ה' הוא דוקא כשנמצא במצב של קושי ויגיעה, במצב של טרדות והפרעות. וכאשר האדם מתגבר על כל הקשיים והמפריעים, הוא מצליח ומתעלה הרבה יותר מאשר בלימוד ובעבודת ה' מבלי צער וקשיים, כמו שאמרו חז”ל: ”יפה אחד בצער ממאה שלא בצער” (אבות דר”ב פג, ו).

וזו היא התביעה על יעקב אבינו. נדרש ממנו להבין שהחיוב ללמוד ולעבוד את ה', אינו רק מתוך שקט ומנוחת הנפש, אלא אדרבה, מתוך רוגזו של יוסף. גם במצב קשה שכזה עליו ללמוד ולעבוד את ה' בדיוק כמו שלמד י”ד שנה בבית שם ועבר, באותן שנים שהיה נטול כל דאגות והפרעות. ולכן כשביקש יעקב לישב בשלוה, ובצורה שכזאת ללמוד ולעבוד את ה', קפץ עליו רוגזו של יוסף, שאדרבה, דוקא במצבים קשים כאלו מוטל עליו להמשיך בתורה ובעבודת ה'.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

”וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן” (בראשית לו, א)

ההתמודדות בשעת צרה לחיות בתוך הצרה עצמה

משל לאחד שהיה מהלך בדרך, ראה כת של כלבים, נתיירא וישב לו ביניהם (כ”ר פד, ג).

פירש בעל ה'חידושי הרי”ם', שכשאדם רואה שבאה לו איזו צער וצרה, לא ישים עיקר השתדלותו איך לברוח מהצרה ולבעוט בה, רק צריך באותה צרה עצמה למצוא מקום לעצמו – ”נתיירא וישב לו ביניהם”, והיינו ע”י אמונה תמימה בלב שהכל מה' ית'.

רבינו הס”ק ה'חפץ חיים' ז”ל היה אומר על היסורים שבאים על האדם, שצריך לקבלם בכובד ראש, והבועט בייסורים דומה לאסיר שמוליכים אותו כבול בשרשראות של ברזל, ורוצה להסיר מעליו, וכל כמה שמסובב עצמו ומנסה

להחליץ מכבליו בכח, הרי הוא רק מזיק לעצמו, והשרשראות מוסיפות וחותרות בבשרו.

(אהל משה - רבי משה יוסף שינערמאן)

”אַלֶּה תְּלֻדֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעֵי עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת אָחָיו בְּצֹאֵן וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת בְּנֵי זְלֶפְחָה נְשֵׂי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבְתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם” (בראשית לו, ב).

וז”ל הספורנו: ”והוא נער” – ומפני נערותו חטא להביא דיבת אחיו, כי לא נסה ולא התבונן לאחרית דבר, אעפ”י שהיה אז משכיל מאד, ושהיה אחר כך מורה לזקני הדור, כאמרו ”וַיִּקְנֵינוּ יַחְפָּם” (תהלים קה, כב), וזה כאמרם ז”ל ”ולא בדרדקי עצצה” (שבת פט, ב).

הנה יוסף היה תלמיד חכם מופלג, בקיא גם בנגלה וגם בנסתר, וכל מה שיעקב למד משם ועבר מסר לו (רש”י - בראשית לו, ג). מלבד זאת גם היה פיקח במילי דעלמא, שלכן עשה לו אביו כתונת פסים, לאות שיהיה הוא המנהיג בבית ובשדה (ספורנו בראשית לו, ג). גם יוסף היה גדול ביראת שמים ועמד בנסיון קשה עם אשת אדוניו פוטיפר, ובודאי היתה בו מדת 'הרואה את הנולד', וכמ”ש רבינו יונה (אבות ב, ט) שיראת שמים מיוסדת על מדת 'הרואה את הנולד'. ובכל זאת, מפני נערותו וגילו הרך, נכשל ולא השיג אחרית דבר. ומשמע מלשון הספורנו שכן הוא טבע העולם, שאין נער זוכה להבין אחרית דבר ולהשיג את האמת.

מכאן תוכחה מגולה לאותם צעירים, שאחר שלמדו קצת תורה, מיד גבה לבם, וחושבים שכבר אינם זקוקים לשמוע אל עצת זקני וגדולי הדור.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאן לייבאוויטש)

נער - מי שאין בו שלטון עצמי

מפרש הרמב”ן: ”ועל דרך הפשט איננו קשה שיקראנו נער והוא בן שבע עשרה שנה, כי בעבור היותו קטן מכולם יקראנו כן, לומר כי לא היה מתחזק כאחיו ויצטרך להיותו עם בני בלהה וזלפה מפני נערותו, וכתוב ברחבעם בן שלמה ”ורחבעם היה נער ורך לבב ולא התחזק לפניהם” (דברי הימים ב יג, ז) והוא בן מ”א שנה במלכו, וכן ”השלום לנער לאבשלום” (שמואל ב יח, לב), ובנימין ברדתו למצרים גדול ממנו, ויקראנו נער פעמים רבות.”

למדנו מכאן שפירושו של 'נער' אינו מתייחס דוקא להיותו צעיר בשנים ובימים, אלא זהו אדם שאין בו כוחות הנהגה ושלטון עצמי, ומוכרח להיות סמוך על שולחן אחרים, הוא הנקרא בתורה נער.

אפשר שיהיה מלך בן ארבעים ואחת שנה כרחבעם, אבל אם עדיין אין בו הכוח שמתחזק בהנהלה ובהדרכה עצמית - נער יקרא.

וכך זה לדינא (ע”י ב”מ יב, ב) שגדול הסמוך על שולחן אביו נחשב כקטן, ואילו קטן הסמוך על שולחן עצמו נחשב כגדול לעניינים מסויימים.

כמה מוטל על כל אחד ואחד לצאת מהנערות, להתבגר, להיות ברשות עצמו ומנהיג את עצמו בהדרכה עצמית.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

"וְלֹא יִכְלוּ דַבְרוּ לְשָׁלֹם" (בראשית לו, ד).

ברש"י, מתוך גנותם למד שבחם שלא דברו אחת בפה ואחת בלב.

לכן כתוב "ולא יכלו" ולא כתיב "ולא דברו", שכל כך היתה מידת האמת טבועה בהם עד שנהיה למציאות וטבע שכבר "לא יכלו".

(מליץ יוסף רבי - ראובן מלמד)

"וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֱלֹמִים אֱלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׁדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֱלֹמֶתִי וְגַם נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה אֱלֹמֶתִיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינַי לְאֱלֹמֶתִי" (בראשית

לו, ז).

ידוע כי התאחדות הכוחות של מעט אנשים שוים יותר הרבה מכוחות פרודות של הרבה אנשים, כי אחרי אשר ישלוט השלום בהם ויתאגדו ויתאחדו זה עם זה, אז כמה אנשים המחוכרים יחדיו יכולים באחדותם להגיע הרבה יותר מאשר אם היו כולם אנשים נפרדים ללא האחדות. ונרמז ענין זה בחלום יוסף, באמרו "והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה, והנה קמה אלומתי וגם נצבה", דאף אלף אלפי שבילים כשהם פרודות זה מזה, לא יוכלו לעמוד על עמדן, והנם כמוץ אשר תדפנו הרוח, לא כן כאשר יתאגדו השבילים ויהיו נקשרים, יעמדו על עמדם ורוח מצויה לא יזיז אותם ממקומם, את זה רצה יוסף הצדיק לרמז לאחיו, שאם יתאחדו ויתנהגו באחזה, אז לא יגורו מאויב הפנימי והחיצוני.

(דרשות מהר"ם בריסק, שבת שובה תרצ"ז - שבת הגדול תש"א - רבי מרדכי בן יהושע בריסק)

"וְיִקְנְאוּ בּוֹ אָחָיו" (בראשית לו, יא).

רבי נתן צבי פינקל זצ"ל (הסבא מסלבודקה) ביאר שאף שהאחים נתכוונו לשם שמים ופסקו ליוסף העונש על פי דין תורה, בכל זאת היתה בהם תחת סף הכרתם מידת הקנאה והיא שהניעה אותם לעשות מה שעשו.

ומכאן נלמד מוסר השכל שאם שבטי יה שדנו על פי דין תורה, העיד בוחן לבבות שהיה בשורשם צל של קנאה ופרסמה אותם התורה שקינאו באחיהם, ועל זה נהרגו אחר כך עשרה הרוגי מלכות, אנן מה נענה, דמצוי בעוה"ר שלוחמים נגד הזולת או נגד תלמיד חכם, ואפילו נגד רבנים ואדמורים ועוטפים הדברים במעטה של צדקות וקדושה וכאלו הולכים בדרך התורה ומצוה ללכת בעקבותיהם, אבל למעשה הסיבה האמיתית אינה לשם שמים אלא קנאה כבוד וכדו', ויש להזהר בזה מאד מאד.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"וְיִלְכוּ אָחָיו לְרַעוֹת אֶת צֵאן אֲבִיהֶם בְּשִׂכְמָם" (בראשית לו, יב).

פירש רש"י, "נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עצמן".

ביאורו נראה שלפעמים אדם יוצא לדרך ומדמה שהולך לרגל עסקיו ועניניו, אבל כל תכלית ומטרת הליכתו מכוונים משמיא לתקן דבר מה או להתפלל עבור מאן דהו וכדו', והם שמוכילים אותו לדרכו, כי מה מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, וכעין זה פירש הקדוש הבעש"ט זצ"ל.

וכן הוא בבני יעקב, שהלכו לרעות צאן אביהם, אבל לאמיתו של דבר היה הצאן הסיבה להוליתם לשם אל מקום המוכן

לפורענות לפגוע ביוסף. וזו חובת כל אחד להכיר שאין ח"ו מקריות בעולם והכל בידי שמים להוליכו ולזמנו למקום מסוים ליעד לו שם הצלחה או כשלון.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"לָכֵּה וְאֶשְׁלַחְךָ אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי" (בראשית לו, יג).

לשון ענוה וזריזות, נזדרזו למצות אביו ואעפ"י שהיה יודע באחיו ששונאין אותו (רש"י)

לפעמים האדם הולך לעשות מצוה וניזוק, וסוברים שהמצוה גרמה ההיזק, ולא יתכן זה כלל ואדרבה ממצוה יוצא רק טוב, לדוגמא, האדם חושב אילו לא הלך יוסף הצדיק לקיים מצות כיבוד אב לראות את אחיו בשכם לא היה נמכר למצרים ולסבול, והאמת אינו כן, אדרבה כיון שעשה מצוה גדולה כזו במסירות נפש ממש, זכה שינוקה מעון שדיבר על אחיו לשון הרע ותיכף מכרו אותו למצרים וישב שם עשר שנים בשביל עשר אחיו, ונהיה צח מצוחצח עד להיות מלך, ולו לא היה הולך היה נשאר החטא על עצמותיו לדראון עולם. ראה מה שאמרו חז"ל שנגע צרעת בא דוקא כשישראל עמדו במדרגה רמה אז נהיו נקיים ע"י הבזיון והסבל של צרעת לא כן כשאינם בעל מדרגה נשאר הצרעת על נפשו לנצח, ע"י בספרי החפץ חיים, וכן אמרו חז"ל בחולין (דף ט) דם ניקף מכפר כדם עולה והוא דאזיל לעשות דבר מצוה, דו"ק.

ועי' גם בברכות (יח, ב) מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בשנת בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות של כל העולם כלו נלקה ונשדף ושלו לא נלקה ונשדף עיי"ש, רואים מכאן שבעשות האדם דבר טוב ולכאורה יצא לו מזה רע והאמת שלבסוף יוצא טובה הרבה.

הבעל גאווה שמרגיש את עצמו יסרב בזמן שידוע ששונאים אותו מפחד שלא יאבד האני, משא"כ העניו אין לו מה לפחד כי מי הוא ומי חייו, וכן הבעל גאווה לא יזדרז כי חושב תמיד פן ע"י הליכתו יפסיד את כבודו, משא"כ העניו שאין לו "אני" אין דבר המעכבו כי רק הנפש השכלי מאירה בו ובודאי יזדרז.

(מליץ יוסף - רבי ראובן מלמד)

"וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אָחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהִשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹאוּ שְׂכֵמָה" (בראשית לו, יד)

הנה כנודע, "שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן" (פסחים ח). ואם כן יש להבין, הלא יוסף הלך במצות אביו לחפש אחר אחיו, ויעקב אמר לו "והשבני דבר" - שיחזור לספר לו את הקורות עמהם, אם כן אחר שהיה בזה קיום מצות 'כיבוד אב ואם', היאך ניזוק?

וביאר בזה רבינו ה'בית הלוי' זיע"א, כי אמנם יעקב שלחו לשכם, אך יוסף לא מצאם שם ופנה והלך אחריהם לדותן, ומאחר ולא נצטוה על כך מאביו ניזוק.

ותמה על כך ר"י 'בריסק' הגאון רבי משולם דוד הלוי סאלאווייצ'יק, דהנה שנינו בגיטין (סו, א), "האומר תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו לה במקום אחר פסול, הרי היא במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר - כשר", ופירש רש"י, שהגט כשר משום שהבעל אינו אלא כמראה מקום לשליח "הרי היא במקום פלוני" שם תמצאנה, אך אין לו קפידיא

שיתן לה את הגט במקום אחר. ולכאורה אף כאן כך הוא הדבר, עיקר רצונו היה שיראה את שלומם וישיב לו דבר, וא"כ הדין נותן שאף הליכתו לדותן אף היא בכלל שליחות אביו, וחזרה השאלה, היאך ניזוק יוסף בעת קיום מצות 'כיבוד אב'?

והראה הגרמ"ד את דברי תרגום 'יונתן בן עוזיאל' (פסוק יג) "ואמר ישראל ליוסף הלא אחך רען בשכם ודחיל דילמא ייתון חיזאי וימחינון על עיסק די מחו ית חמור וית שכס וית יתבי קרתא איתא כדון ואשלחינך לותהון", ומדבריו למדנו חידוש, כי אכן השליחות של יעקב היתה מיועדת דווקא לעיר שכס, וזאת משום שחשש שבאותו מקום יתנכלו אליהם יושבי המקום על שהרגו את שכס וחמור וכל יושבי העיר, הרי שכאשר יעקב אמר ליוסף "הלוא אחיך רעים בשכם" הוא לא היה רק כ'מראה מקום' אלא ציוה עליו בפרטות לחפשם בשכם, ומיושבים היטב דברי ה'בית הלוי', שהליכתו של יוסף לדתן לא נכללה במצות אביו, ולכן הוא בא בה לכלל סכנה.

ויש מי שאומר, כי לדברי התרגום הנ"ל תתורץ פליאה רבתי, דהנה מה שביקש יעקב מיוסף לראות את שלום אחיו, נחא, אך צריך ביאור, מה טעם ביקש ממנו לראות גם "את שלום הצאן"? אמנם לפי המבואר, כל השליחות שהוטלה על יוסף היתה לראות את הקורות עם אחיו בשכם, שמא יתקוטטו עמהם יושבי העיר על מעשה דינה, והנה שכס וחמור הבטיחו לאנשי עירם אודות בני יעקב (לעיל לה, כג) "מקנהם וקנינם וכל בהמתם הלוא לנו הם אך נאותה להם וישבו אתנו", אם כן היה מקום לחשוש, שמא בהיותם בשכם יבקשו אנשי המקום לפרוע מהם את השטר, לפיכך ציוה יעקב על יוסף לבדוק את שלום הצאן...

"וַיִּמְצְאוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲהָ בְשָׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לְאָמֹר מַה תִּבְקֹשׁ" (בראשית לו, טו).

הגורה אמת והחריצות שקר

עיינ ברמב"ן וז"ל: "וימצאהו איש והנה תעה בשדה", יאמר כי הוא תועה מן הדרך ולא היה יודע אנה ילך, ונכנס בשדה כי במקום המרעה היה מבקש אותם, ויאריך הכתוב בזה, להגיד כי סיבות רבות באו אליו שהיה ראוי לחזור לו, אבל הכל סבל לכבוד אביו, ולהודיענו עוד, כי הגזרה אמת והחריצות שקר, כי זמן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו בידם, ולזה נתכוונו רבותינו (ב"ר פד, יד) באמרם כי האישים האלה הם מלאכים, שלא על חנם היה כל הסיפור הזה, להודיענו כי עצת ה' היא תקום, עכ"ל.

ולכאורה מאי משמיע לנו בזה הרמב"ן, וכי לא ידענו שאין שייך לעבור על גזירותיו.

ונראה שהרמב"ן מבאר לנו בזה איך שהאמת היא בריאה כשלעצמה המחייבת את המציאות ואין בה שום אונסים ואמתלאות. וכן חותמו של הקב"ה אמת כי הוא מחייב המציאות ואם יש באיזה דבר אחוז אחד שאינו אמת כבר אין זה בכלל אמת ובכלל שקר הוא. וזהו החידוש של הרמב"ן שדוקא מה שנפעל בגזירותיו ית' הוא אמת, אבל מה שבא בחריצות והשתדלות הוא כבר בכלל שקר.

ונמצא דכל מה שעוסק האדם לפרנסתו פה בעולם הזה אף

שצריך לעבוד וזוכה ל"וברכתיך בכל אשר תעשה" מ"מ הוא שקר וזהו קנס על האדם לעסוק בשקר, שבעוה"ז כמעט הכל שקר. וכמו שאמר רבא בסנהדרין (צו, ב) מריש הוה אמינא ליכא קושטא בארעא.

ואף שגם השקר הוא בריאה ומציאות, אבל החילוק הוא שאמת הוא דבר קיים ושקר הוא דבר שאין לו קיום וכמבואר במסכת שבת (קד, א) ששקר אינו עומד רק על כרעא חדא. ואם כן על האדם לראות שכל מעשיו יהיו לקיים גזירותיו ית' שאז יהיו באים מהאמת ואל יתלה על השתדלות שלו שאין זה אלא שקר ואין לו קיום כלל וכלל. (יד יחזקאל - רבי יחזקאל לענינשטיין)

"הִנֵּה פֶּעַל תְּחַלְמוֹת הַלְוָה פֶּאָ" (בראשית לו, טז).

בחלומות נתבזה ובחלומות עלה לגדולה אצל פרעה, לומר לך שבדבר שמתבזים בו זוכים, שממכה עצמה מתקן רטיה, והיא הערה נפלאה.

(ויבינו במקרא - רבי מנחם קארפ)

"וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם" (בראשית לו, כא).

אילו היה יודע ראובן שהקב"ה מכתוב עליו "וישמע ראובן ויצלהו מידם" על כתיפו היה טוענו ומוליכו אצל אביו. (ויקרא רבה לד, ט)

הכוונה של 'אילו ידע כו' כפשוטו הוא, אע"פ שראובן הכיר בהצלת יוסף אבל לו הכיר כמו שהתורה הק' הכירה, ואילו ידע שהקב"ה יכתוב עליו, פי' מזה היה מכיר גודל ההצלה והיה מזדרז יותר להציל.

וצריכים להבין הרי הוא עשה כפי יכלתו ויותר לא היה יכול לעשות, כי האחים שהיו הרבים התנגדו ונעו' במלבי"ם עה"פ ויצילם].

אמנם בזמן שתשוקת האדם חזקה לאין סוף, אז נפתח לפניו כוחות מבלי סוף, ואע"פ שעד עתה לפי מהלך הטבע אין מקום הצלה, אבל היה מתחדש למעלה מן הטבע הצלה, דו"ק בזה והרחב, ועי' בשערי תשובה בהתחלה שהבעל תשובה זוכה למעלה מטבעו.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

"וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִפְגְּוּ נַפְשׁ" (בראשית לו, כא).

הצלה רוחנית לעומת הצלה גשמית

בגמרא במכות (י, א) איתא: מפני מה זכה ראובן להימנות בהצלה תחלה, מפני שהוא פתח בהצלה תחלה, שנאמר "וישמע ראובן ויצלהו מידם", ע"כ.

ומבואר בדברי הגמ', שראובן זכה לשכר תמורת מה שאמר "לא נכנו נפש". אכן לעומת זאת ביהודה מצינו שנתבע על מה שאמר לאחיו "לכו ונמכרנו לישמעאלים", וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ו, ב) "כל המברך את יהודה אינו אלא מנאץ". וא"כ למדנו בזה, שמעשה ראובן בהצלת יוסף נדרש לשבת, ואילו מעשה יהודה נדרשים לגנאי.

ויש לתמוה, שלכאורה הדעת נותנת להפך, שהרי ראובן לא פעל למעשה בהצלה אלא רק רצה להציל [שהרי ראובן לא גרם אלא לכך שישליכו אותו לבור, וזה מצד עצמו אינו הצלה ליוסף שהרי היה סופו למיתה שם], ואילו יהודה הצליח להצילו ממוות - ולגרום שיוציאו אותו מהבור וימכרו

אותו לישמעאלים, וא"כ לכאורה מעלת יהודה יש לה להיות רבה יותר על מעלת ראובן, ולמה מבואר בגמ' שמעלת ראובן רבה על מעלת יהודה.

וביאר בזה הרב דפוניבז' הגרי"י כהנמן, שבראובן נאמר "למען הציל אותו להשיבו אל אביו", והרי שהוא רצה להציל את יוסף ברוחניות ולהשיבו לחיק אביו ללמוד תורה מפיו, ולכן התורה שיבחה אותו על מעשהו, אולם יהודה הציל את יוסף רק בגשמיות - ממיתה, אבל לא השיבו לאביו אלא אדרבה אמר למכור אותו לישמעאלים - שזה היה סכנה רוחנית עצומה בשבילו להיכנס לתוך מצרים, ולכן התורה לא שיבחה אותו. ואף שגם הצלה גשמית לחוד היא מצוה, אבל התורה לא שיבחה אלא על הצלה רוחנית, שזהו ההצלה הגמורה והמושלמת שהמתעסק בה ראוי לשבח.

"וַיִּקְחוּ אֶת פְּתַנְתַּי יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עִזִּים וַיִּמְבְּלוּ אֶת הַפְּתַנְתַּי בְּדָם" (בראשית לו, לא).

עלילות דם במדה כנגד מדה

כתב רבי אלחנן וסרמן (קובץ מאמרים ואגרות ח"א עמ' רנ"ג), וז"ל: הנה ידוע כי כלל ישראל סובל תמיד מעלילת דם, אשר הוא דבר נפלא מאד. שהרי הכלל הוא שכל שקר שאין בו קורטוב של אמת אינו יכול להתקיים (עיי'ן סוטה לה, א), והשקר הזה של עלילת דם אין בו אמת אפילו משהו, ובכל זאת הוא מתקיים זה אלפי שנה בכל העולם עד היום הזה, וזהו מפלאי ההשגחה! ודבר זה ברור הוא, כי בודאי העונש הזה על כלל ישראל הוא מכוון מדה כנגד מדה בעד איזה עון, שנפרעין עבורו בכל הדורות. ולולא שאינני כדאי, הייתי אומר, כי הוא מכוון נגד העוון של "ויטבלו הכתונת בדם", ואם שגיתי ה' יכפר בעדי.

"וַיִּקְמוּ כָל בָּנָיו וְכָל בְּנֵיהֶם וַיִּמְאָן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר פִּי אֲרֹד אֶל בְּנֵי אָבִי שְׂאֵלָה וַיַּכְּךָ אֹתוֹ אָבִיו" (בראשית לו, לה).

פירש רש"י, אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב, ולא על החי וכו', סימן זה היה מסור בידי מפני הגבורה, אם לא ימות אחד מבני בחיי, מובטח אני שאיני רואה גיהנום.

בספר "הר צבי" תמה, דשתי דרשות הללו סותרות זו את זו, למה פחד יעקב אבינו שיראה גיהנום, משום שמת אחד מבניו בחייו, למה לא אמר שמכיון שנגזרה גזירה על המת שישתכח מן הלב, אם כן מזה גופא שיוסף אינו משתכח מליבו, והוא ממאן מלהתנחם עליו, ממילא מוכח שיוסף עדיין חי, עיי"ש. ולא קשה כלל, דהרי המת משתכח מן הלב אחרי שנה שמת, ואם כן הרי אין ליעקב הוכחה שבנו יוסף חי, משום שאינו משתכח מן הלב, דהרי יכול להיות כל יום שאתמול מת, ועד שיעבור שנה ידע שהיום לא מת, אבל יכול להיות כל יום שמת, ואחרי שנה כן ישתכח מן הלב, ולכך היה חושש ג"כ שיראה גיהנום, וזה פשוט.

(אבן ישראל - רבי יעקב ישראל פישור)

"וַיְהִי בַּעַת הַהוּא וַיִּרְדַּי יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עַד לְמִי וַיִּשְׂמוּ חִירָה" (בראשית לו, א).

אמרו חז"ל במדרש תנחומא (ויגש ט) לכאר את סמיכות הפרשיות: אמר ליה הקב"ה ליהודה, אין לך בנים עד עכשיו, ואין אתה יודע צער בנים, אתה טיגנת [פיי] צערות את אביך והטעית אותו ב"טרף טורף יוסף", חייך תשא אשה ותקבור את בניך ותדע צער בנים, מה כתיב אחריו "ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו".

מבואר מדברי המדרש שיהודה טעה בדעתו והסכים למכירתו של יוסף משום שלא היה לו צער בנים, ולכן לא הבין את גודל הצער שעתיד יעקב להרגיש על בנו יוסף. והגם שיהודה היה פיקח עצום, מגדולי ומצדיקי הדור, אע"פ כן לא היה בידו להבין את גודל צערו של יעקב, עד שנולדו לו בנים ומתו. ומכאן יש ללמוד שבלתי אפשרי לשום אדם, יהיה מי שיהיה, להבין לגמרי את הרגשותיו של הזולת עד שיגיע למקומו ממש. ולכן עלינו לדון את חברנו תמיד לכף זכות, שקרוב הדבר שאין אנו מבינים את מצבם כיון שלא הגענו למקומם ואיננו עומדים בניסונם.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאך לייבאוויטש)

"וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מַיִם" (בראשית לו, כד).

פירש רש"י, "והבור ריק אין בו מים" וכו', אבל נחשים ועקרבים יש בו, מים' מרמז על תורה, אם אין בהאדם תורה שימלא את לבו ורוחו ונפשו בכל כ"ד שעות היום, אז נחשים יש בו פי' מדות, וכמו שאמרו חז"ל הכל מתקבצים לנחש מה הנאה יש לך וכו' והוא אומר מה יתרון לבעל הלשו. כי במקום הטוב שצריך שימלא את האדם, ממלא אותו הרע ר"ל. ומה תקנתו, יעסוק בתורה וזהו מים' - בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

"וַיִּמְלִיחֵם נְשָׂאִים נְכֹאֵת וַיִּצְרִי" (בראשית לו, כה).

למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע (רש"י).

יוסף הצדיק אע"פ שנגזר עליו עונש מ"מ לא נאבד השכר שלא יזק מריח רע, כי המשפט מכוון ומצומצם על חוט השערה, והוא כמו שאמרו חז"ל (יבמות עח, ב) באשר משפטו שם פעלו אל שאול שלא נספד כהלכה ואל בית הדמים על שאול שהמית את הגבעונים יעו"ש.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

"וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וַהֲנֵה אֵין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו" וַיֵּשֶׁב אֶל אָחִיו וַיֹּאמֶר הֲיִלֵּד אֵינְנוּ וַאֲנִי אָנֹכָה אֲנִי כָּא" (בראשית לו, כג-ל).

ראובן פתח בתשובה תחילה

מהיכן שב? משקו ותעניתו, שחזר בתשובה על חטאו. אמר לו הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחילה, חייך בן בנך עומד ופותח בתשובה. (מדרש)

רבים תמהו על מאמר זה, הלא כבר אדם הראשון וקין עשו תשובה, ואיך אמר שראובן הוא הראשון שפתח בתשובה? והתשובה, אדם הראשון וקין עשו אמנם תשובה, אבל רק אחר שנתבעו ונענשו על חטאתם, אם-כן היתה זו תשובה מיראה. לא כן ראובן, אשר מיוזמתו ומתוך הכרתו הפרטית קם לשוב בתשובה, אשר היא תשובה מאהבה. לכך אמר לו הקב"ה, אתה "פתחת" בתשובה תחילה.

(אהל משה בשם רבי יצחק מאיר בן מנחם)